

άλλη, αγωνιάς μήπως αυτό που πράττεις υπονομεύει, ή θα μπορούσε να υπονομεύσει, αυτές τις αξίες. Δεν μπορεί να μην αγωνιά ένας άνθρωπος που καλείται να προκαλέσει πόνο σε έναν άλλο. Είναι αυτό πολυτέλεια; Δεν θα το έλεγα. Η ενστικτώδης αντίδραση είναι να ξεχάσεις πως ο αντίπαλός σου είναι επίσης άνθρωπος και να κυνηγήσεις το δικό σου, ανθρώπινο, συμφέρον. Αλλά θα ήμουν πολύ δυστυχής αν επέτρεπα στον εαυτό μου να λησμονήσει πως πάνω από όλα είμαι άνθρωπος και να ενεργήσω μόνον υπό το βάρος των διαφόρων ταυτοτήτων μου: Είμαι Παλαιστίνιος, είμαι Αραβας, είμαι Μουσουλμάνος, είμαι Ιεροσολυμίτης – τιμώ τις ταυτότητές μου, αλλά θεωρώ πως θα ήταν τραγικό να τους επιτρέψω να υπερκελίσουν την πρωταρχική μου ταυτότητα, αυτήν του ανθρώπινου πλάσματος. Νομίζω πως αν επιτρέψω στην ταυτότητά μου ως μουσουλμάνου να υπεριοχύσει, τότε θα γίνω έρμαιο δυνάμεων που δεν είναι στον έλεγχό μου και θα πάψω να είμαι κύριος του εαυτού μου. Είναι πολύ θλιβερό όταν συμβαίνει αυτό, ισχυροδυναμεί με θάνατο».

Εχετε πει πως η σύγκρουση βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε παρεξηγήσεις και μύθους γύρω από την ιστορία του κάθε λαού. Ποια παρεξήγηση αποδεικνύεται περισσότερο ανθεκτική στο χρόνο;

«Νομίζω πως η κάθε πλευρά αποδίδει στην άλλη κακές προθέσεις. Ενώ η κατάσταση είναι πολύ πιο τραγική, με την έννοια ότι η κάθε πλευρά αισθάνεται υποχρεωμένη να ενεργεί όπως ενεργεί, και ότι δεν υπάρχει αρκετή κατανόηση για τον πόνο του άλλου. Πρόκειται για ένα κοινωνικό μοτίβο που είναι πολύ δύσκολο να ανατραπεί. Εκείνο που απαιτείται είναι μια δραστική παρέμβαση στο επίπεδο της ηγεσίας και από τις δύο πλευρές. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει ηγέτες που βλέπουν μακριά».

Οι εθνικές αφηγήσεις στηρίζονται και σε εθνικούς μύθους, τους οποίους η επίσημη ιστορία που διδάσκεται στα σχολεία συνήθως αναπαράγει. Πιστεύετε πως οι νεαροί Ισραηλινοί και Παλαιστίνιοι αμφισβητούν τους εθνικούς μύθους που τους έχουν κληροδοτήσει;

«Οχι, κι αυτό είναι το πρόβλημα. Μεγαλώνοντας τείνουμε να υιοθετούμε διάφορες ιδέες, ιδεολογήματα και μύθους χωρίς να τα αμφισβητούμε και ενσωματώνουμε το ψυχολογικό αφήγημα του λαού μας. Πρέπει να διαθέτει ένας νέος μεγάλη αυτοπεποίθηση για να βγει από αυτόν τον κύκλο, να αρχίσει να θέτει ερωτήματα και να αποδομεί τις ιστορίες με τις οποίες μεγάλωσε».

Πώς μπορούν οι δύο κοινότητες να διαχειριστούν για το κοινό καλό τις ανταγωνιστικές συλλογικές μνήμες τους;

«Αν συμφωνήσουμε σε ένα μοντέλο συνύπαρξης, τότε νομίζω πως θα καταφέρουμε με

τον καιρό να διαχειριστούμε τις διαφορετικές μνήμες και να αρχίσουμε να βλέπουμε το παρελθόν ως αυτό που είναι: παρελθόν. Ο μόνος τρόπος να το ανταγωνιστούμε είναι προσφέροντας προοπτικές για καλύτερο μέλλον. Δεν μιλάω για λιγότερη Ιστορία, αλλά για περισσότερο μέλλον».

Εχετε προτείνει να ανταλλάξει ο λαός σας το δικαίωμα στην επιστροφή με το δικαίωμα στην ελευθερία και την ανεξαρτησία. Θα μπορούσε ένα πολιτικό σχήμα να κερδίσει τις εκλογές στην Παλαιστίνη κατεβαίνοντας με αυτή την πλατφόρμα;

«Αν αυτό συνδυαζόταν με την προοπτική για ένα ανεξάρτητο παλαιστινιακό κράτος με πρωτεύουσα την Ανατολική Ιερουσαλήμ, με το δικαίωμα της επιστροφής να αφορά αποκλειστικά και μόνον εδάφη εντός των συνόρων αυτού του ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους, μια πρόβλεψη για αποζημιώσεις, με το σταθερό όραμα για τη δημιουργία μιας δημοκρατικής, ανοιχτής κοινωνίας σε ένα κράτος που θα σέβεται τους θεσμούς, θα εργάζεται για τη διαφάνεια και θα προσπαθίζεται τις αρχές της δημοκρατίας, θα σέβεται την ανθρωπινή αξιοπρέπεια... τότε ναι, ένα πολιτικό σχήμα που θα κατέβαινε με αυτό το πρόγραμμα θα κέρδιζε τις εκλογές. Αλλά πρέπει οι προοπτικές που περιέγραψα να υπάρχουν».

Τόσο στην Παλαιστίνη όσο και στο Ισραήλ, οι ηγεσίες δεν μοιάζουν ισχυρές. Με αυτό το δεδομένο, πώς μπορεί να σημειωθεί πρόοδος;

«Παρ' όλο που ο Ολμερτ και ο Αμπάς μοιάζουν σήμερα με αυτό που ορισμένοι θα περιέγραφαν ως πολιτικοί νάνοι, θα μπορούσαν να μεταμορφωθούν σε πολιτικούς γίγαντες. Μπορούν να μπου σε ένα δωμάτιο και να φτιάξουν μια "βόμβα": Αν συμφωνούν όσον αφορά την εικόνα που έχουν για το μέλλον των λαών τους μπορούν αρχικά να συνυπογράψουν ένα χαρτί που θα περιγράφει με ακρίβεια τα βασικά σημεία μιας οριστικής συμφωνίας. Επειτα να προκηρύξουν και οι

δύο εκλογές, ζητώντας τη λαϊκή εντολή προκειμένου να υλοποιήσουν τις αμοιβαίες δεσμεύσεις τους. Πιστεύω πως αν πάνε στις κάλπες στη βάση μιας πλατφόρμας που θα έχουν συνυπογράψει, τότε θα επανεκλεγούν. Δεν τους σταματάει τίποτα. Τίποτα».

Θεωρείτε πως η Ιερουσαλήμ θα μπορούσε να γίνει η κοινή πρωτεύουσα δύο ξεχωριστών κρατών. Πώς;

«Δεν είναι εύκολο, αλλά υπάρχουν τρόποι. Για την ώρα έχουμε ακόμη την ευκαιρία να συζητάμε αυτή την προοπτική, αλλά φοβάμαι πως τα περιθώρια στενεύουν. Με αρκετή φαντασία και βούληση από τις δύο πλευρές, νομίζω πως θα μπορούσαμε να οικοδομήσουμε κάτι πολύ σημαντικό στην Ιερουσαλήμ. Θα πρέπει να εργαστούμε από τη βάση προς τα πάνω, δηλαδή να εξετάσουμε τις διοικητικές δομές, να δούμε σε ποιες περιπτώσεις πρέπει να υπάρχουν ξεχωριστές υπηρεσίες και όργανα για να καλύπτουν τις ανάγκες των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, σε ποιες περιπτώσεις μπορούμε να έχουμε κοινές ή συντονισμένες υποδομές κ.λπ. Προκειμένου η Ιερουσαλήμ να είναι ενιαία και ανοιχτή θα άξιζε να ισοκρίνει ένα ειδικό καθεστώς γ' αυτή την πόλη, στο πλαίσιο δύο ανεξάρτητων κρατών».

Η μονομερής στρατιωτική αποχώρηση και η απομάκρυνση των Ισραηλινών οικισμών από τη Γάζα έμοιαζαν αρχικά ελπιδοφόρες κινήσεις προς την κατεύθυνση της επίτευξης της ειρήνης. Κατά τη γνώμη σας, ποιο μερίδιο ευθύνης φέρει η Ισραηλινή και ποιο η παλαιστινιακή πλευρά;

«Εγώ ποτέ δεν στήριξα σε εκείνη την απόφαση ελπίδες, ακριβώς γιατί ήταν μονομερής. Ήταν φανερό πως δεν θα είχε συνέχεια, γιατί όπως σωστά και έγκαιρα είχε επισημάνει η παλαιστινιακή ηγεσία, δεν προηγήθηκε συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών. Επειτα, αν δεις σήμερα την κατάσταση, ενώ το Ισραήλ δηλώνει πως έχει αποχωρήσει από τη Γάζα, στην πραγματικότητα ασκεί ασφυ-

κτικό έλεγχο στην περιοχή. Οι άνθρωποι στη Γάζα δεν μπορούν σχεδόν ούτε να ανασάνουν χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Ισραήλ».

Είναι πολλοί όσοι καταγγέλλουν πως η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Παλαιστίνη έχει μεγάλα περιθώρια βελτίωσης – για παράδειγμα, όσον αφορά τα δικαιώματα των γυναικών και των ομοφυλοφίλων. Πιστεύετε πως αυτό οφείλεται αποκλειστικά στην κατοχή και τη σύγκρουση με το Ισραήλ;

«Οχι, δεν σχετίζεται με την κατοχή. Είναι πρόβλημα που σχετίζεται με την αραβική μουσουλμανική κουλτούρα, μια κουλτούρα συντηρητική που δεν δείχνει σεβασμό στα δικαιώματα των γυναικών και των ομοφυλοφίλων. Πάντως η κατάσταση στα παλαιστινικά εδάφη είναι καλύτερη από αυτήν που επικρατεί σε διάφορα αραβικά κράτη. Βέβαια έχουμε πολύ δρόμο μπροστά μας. Τα πράγματα δεν αλλάζουν από τη μια μέρα στην άλλη. Εδώ, είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος της παιδείας, προκειμένου να καταφέρουμε να οικοδομήσουμε μια ανοιχτή κοινωνία. Είμαι πάντως πεπεισμένος πως ο αγώνας για την ελευθερία δεν μπορεί να είναι μόνον εθνικός – πρέπει από τη μία να τιμάς και να προάγεις το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και από την άλλη να αγωνίζεσαι για τα πολιτικά δικαιώματα του έθνους. Ταυτόχρονα. Αν προτάξεις το ένα σε βάρος του άλλου, για παράδειγμα τον αγώνα για την εθνική ανεξαρτησία σε βάρος του αγώνα για την προσωπική ελευθερία, πολύ συχνά καταλήγεις να ζεις σε ένα φασιστικό κράτος ή σε ένα αυταρχικό καθεστώς».

Εχετε ποτέ την εντύπωση πως οι κοινότητες των Εβραίων και των Παλαιστίνιων, που ζουν σε άλλα μέρη του κόσμου, αναπαράγουν την ένταση που υπάρχει ανάμεσα στον Ιορδάνη ποταμό και τη Μεσόγειο;

«Οχι μόνο την αναπαράγουν, αλλά τη μεγεθύνουν, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τη δική μου εμπειρία. Έχει τύχει πολλές φορές να βρεθώ στο εξωτερικό για να πάρω μέρος σε εκδηλώσεις με Ισραηλινούς συνομιλητές. Και διαπίστωνα πως οι Αραβες και οι Εβραίοι που ζουν σε άλλες χώρες είναι πολύ πιο εχθρικοί μεταξύ τους από ό,τι είμαστε εμείς, Παλαιστίνιοι και Ισραηλινοί, που ζούμε σε αυτόν τον τόπο. Και σε τέτοιες περιπτώσεις έχω πολλές φορές ζητήσει από τους ανθρώπους να τα βρουν μεταξύ τους, ώστε να είναι σε θέση να προσφέρουν σε εμάς που ζούμε εδώ αληθινή υποστήριξη και βοήθεια στον αγώνα μας να κάνουμε ειρήνη».

Βιβλία του Σάρι Νουσέιμπε: «No Trumpets, No Drums: A Two-State Solution of the Israeli-Palestinian Conflict» (εκδ. «Hill & Wang»), «Once Upon a Country: A Palestinian Life» (σε συνεργασία με τον Anthony David, εκδ. «Farrar, Straus & Giroux»).